

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ В ДЗЕРКАЛАХ УРЯДОВИХ ЗМІ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

У статті подано порівняння наповнення українського та російського урядових ЗМІ у першому півріччі 2013 р. в розрізі теми українсько-російських відносин.

Ключові слова: Україна-Росія, державні ЗМІ, контент-аналіз.

I. Вступ

Своєрідність контенту ЗМІ залежить від сукупності економічних, політичних, соціокультурних та інших умов, у яких він створюється (у цій статті терміни “ЗМІ” й “мас-медіа” вживаємо як синоніми). Навіть коли ЗМІ не ставлять собі за мету поширювати певну систему переконань та цінностей, “на практиці, – як стверджує Мак-Квейл, – більшість медійного контенту (усіх видів) робить це імпліцитно, вибірково наголошуючи на конкретних цінностях і нормах” [3, с. 485–486]. Розуміння цієї обставини змушує відмовитися від ідеї всезагальної правди в мас-медіа й толерантно сприйняти точку зору, якої дотримується конкретний ЗМІ при висвітленні події. Інакше (як показує досвід, так трапляється часто) розпалюється антагонізм між виданнями, інформаційними просторами й іноді навіть суспільствами, пов’язаний із прагненням встановити гегемонію одних смислів над іншими. Тому сьогодні за умов усе більшої неконтрольованості інформаційних потоків і охоплення ними дедалі ширшої аудиторії (про що, зокрема, говорить Б. Потятинник [6, с. 187]), єдності глобалізаційних і контрглобалізаційних процесів у суспільстві (“розвиток потужної самобутності спротиву”, за М. Кастельсом [2, с. 298]) постає необхідність пізнати й прийняти “іншого” задля мирного співіснування.

Напружена ситуація такого роду віддавна існує між Україною та Росією і, зрозуміло, між їхніми національними інформаційними просторами. Крім “природної” єдності й боротьби мас-медійних інтерпретацій, це протистояння сьогодні “підігривається” інформаційно-політичними маніпуляціями в обох країнах. Особливо помітне воно при порівняльному аналізі офіційних ЗМІ влади, розглянути зміст яких ми й маємо намір у цій статті.

Особливості висвітлення українсько-російських відносин в українських мас-медіа вже ставало об’єктом дослідження таких учених, як: Л. Павлюк [5], Л. Василик [1], С. Онуфрив [4] та інших, водночас контент російських ЗМІ у цьому розрізі залишається мало-дослідженим.

II. Постановка завдання

Мета статті – порівняти висвітлення різних аспектів українсько-російських відносин офіційними газетами українського та російського урядів, які представляють офіційні точки зору виконавчих органів влади країн.

Об’єкт дослідження – контент газет “Урядовий кур’єр” та “Российская газета” за перше півріччя 2013 р.

Предмет – ідейно-тематичні засади журналістських матеріалів, присвячених питанням російсько-українських відносин.

Основні методи, використані в дослідженні, – контент-аналіз та класифікація.

III. Результати

Сьогодні офіційні друковані органи влади не мають такої опінієтворчої сили, якою вони володіли понад два десятиліття тому на територіях теперішніх Росії й України, водночас ці видання стали важливими “притоками” інформаційних “рік” в обох країнах, беручи участь у провокуванні масових настроїв та громадської думки разом з іншими ЗМІ.

Матеріали для аналізу ми відбирали шляхом суцільної вибірки з номерів урядових газет “Российская газета” (федеральні випуски) та “Урядовий кур’єр” з 1 січня по 28 червня 2013 р.

Видання “Российская газета” й “Урядовий кур’єр”, крім статусу офіційних друкованих органів урядів Росії та України відповідно, мають однакову періодичність (п’ять разів на тиждень) і приблизно однаковий обсяг (найчастіше – 24 сторінки). Вони подають різні за темами й жанрами публікації. Серед журналістських матеріалів центральне місце належить тим, що висвітлюють діяльність влади (звіти з офіційних зустрічей, прес-конференцій тощо), значна частка публікацій присвячена темам соціального захисту, науки та освіти, економіки, культури, спорту тощо. На шпальтах цих газет найширше представлені аналітичні й інформаційні жанри. Серед автури видань зустрічаємо не лише журналістів, а й письменників, істориків, суспільних, політичних діячів.

У газеті “Урядовий кур’єр” ключовими для відбору публікацій стали слова *Росія* (та по-

хідні від нього), *Російська Федерація*, географічні назви, імена відомих представників РФ, назви російських підприємств (*“Газпром”*, *“Гідромашсервіс”*), установ (*Дума*, *Роспоживнагляд*), міжнародних проектів, у яких беруть участь Україна та Росія (*Митний союз*, *“Морський старт”*), *СРСР* в одному контексті зі словом *Росія* чи похідними, а також інші лексеми, прецедентні тексти, синонімічні до вищезазначених ключових слів.

У виданні “Российская газета” ключовими словами пошуку стали слова *Україна* (та похідні від нього), імена відомих представників України, географічні назви, назви українських підприємств (*“Газпром”*, *“Енергоатом”*), установ (*Верховная Рада*, *Кабинет Министров Украины*), міжнародних проектів, у яких беруть участь Україна та Росія (*Таможенный союз*, *“Морской старт”* тощо), *СРСР* в одному контексті зі словом *Україна* чи похідними, синоніми до всіх вищезазначених слів.

Відповідно до ступеня інтенсивності висвітлення українсько-російських відносин у матеріалі публікації ми класифікували так:

1) повністю присвячені темі українсько-російських відносин; 2) частково (пункт, абзац); 3) побіжно (речення, словосполучення з ключовим словом).

У випадку, коли вживалося лише ключове слово, матеріал відбирали за умови, що увесь текст або його частина стосувалася між іншим і цього слова. Так, наприклад, ми зараховували матеріали про стан мігрантів у Росії, серед яких названо й українців. Водночас не брали для аналізу матеріали зі статистикою у сфері економіки України за певний період, де лише вказано показник зовнішньоторговельного обороту з Росією.

Усього нами було переглянуто 116 номерів “Урядового кур’єра” й відібрано 79 публікацій. З них повністю питанням українсько-російських відносин присвячено 19, частково – 44, побіжно цієї теми торкаються 14, винятково внутрішні події Росії (безвідносно до України) висвітлюються в 2 публікаціях. Дані про кількість матеріалів за місяцями подано в табл. 1.

Таблиця 1

Частота публікацій на теми українсько-російських відносин у газеті “Урядовий кур’єр” у першій половині 2013 р.

Частота публікацій	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
Повністю	2	0	5	4	7	1
Частково	6	2	10	11	6	9
Побіжно	0	0	4	6	4	0
Лише про Росію	0	0	0	0	1	1
Усього	8	2	19	21	18	11
Усього у % від загальної кількості (округлено до цілої частини)	10	3	24	26	23	14

Кількість та співвідношення матеріалів з досліджуваної теми у виданні “Российская газета” подано в табл. 2. Загальна їх кількість у 115 номерах становить 71. Матеріалів,

повністю присвячених цій темі, нараховуємо 18, частково – 15, побіжно стосуються її 13, а розповідається про Україну безвідносно до Росії в 25 публікаціях.

Таблиця 2

Частота публікацій на теми українсько-російських відносин у виданні “Российская газета” в першій половині 2013 р.

Частота публікацій	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
Повністю	2	1	4	5	3	3
Частково	2	2	2	3	4	2
Побіжно	2	1	0	2	5	3
Лише про Україну	2	5	4	5	6	3
Усього	8	9	10	15	18	11
Усього у % від загальної кількості (округлено до цілої частини)	11	13	14	21	25	16

Як бачимо, в обох виданнях питанням українсько-російських відносин приділено увагу приблизно з однаковою інтенсивністю, досягаючи свого піку у весняні місяці. Кількість матеріалів, присвячених їх висвітленню “повністю” та “побіжно”, у цих ЗМІ майже рівна. Водночас привертають увагу розбіжності в розподілі решти: в “Урядовому кур’єрі” найбільше публікацій, що торкаються зазначеної теми частково, а в “Российс-

кой газеті” перевага за матеріалами, що стосуються “лише України”. Редакція “Российской газеты” має власного кореспондента в Києві, який, відтак, отримує інформацію з першоджерел і залучає коментарі українських посадовців та експертів щодо подій в Україні. З одного боку, такий матеріал можна вважати не пов’язаним із висвітленням українсько-російських відносин, оскільки в ньому йдеться лише про Україну й пода-

ються коментарі українців. З іншого, сам вибір події серед усіх, що сталися в країні, як і підбір експертів, відповідає редакційній політиці видання, а отже, подається з позиції російської сторони. Таким чином, навіть матеріал із категорії “винятково про Україну” (як і “винятково про Росію”) можна вважати складовою теми українсько-російських відносин. Саме цієї позиції ми й дотримуємося.

Водночас “Урядовий кур’єр” кореспондента в Москві не має – цим, імовірно, і пояснюється мала кількість публікацій категорії “лише про Росію” в цьому виданні.

Значну кількість матеріалів “Урядового кур’єра”, які торкаються теми України-Росії частково, відповідно до їхнього змісту можна пояснити частим звертанням до російського досвіду в тій чи іншій галузі. Наприклад, публікаціями цього типу є «Парадокс дідуся» не боїться логіки» Я. Яцківа (№ 60 від 30.03.2013, с. 1), де проаналізовано досвід переходу Росії на літній та зимовий час, «Хто зайде на “Щоденник.ua”» Т. Моїсеєвої (№ 77 від 24.04.2013, с. 8) – використання в Україні платформи інтернет-проекту, який діє в Росії з 2007 р., «Енергетична стратегія України має спиратись на “атомну” тактику» О. Охоти (№ 91 від 24.05.2013, с. 8) – Росія як приклад для України в питанні розвитку атомної енергетики, “Фури зникають опівночі” Т. Бодні та С. Скрябіної (№ 93 від 28.05.2013, с. 7) – приклад сервісу для далекобійників на дорогах РФ тощо. Крім цього, відносини України та Росії згадуються в матеріалах на тему Україна-Євросоюз. Часткова згадуваність зумовлена й жанровою своєрідністю українського видання, яке часто подає звіти з прес-конференцій Президента, Прем’єр-міністра чи засідань Кабінету Міністрів, на яких питання відносин між країнами є одним із найактуальніших.

Аналіз за тематикою в межах теми “Україна-Росія” дав такі результати. У газеті “Урядовий кур’єр” журналісти найчастіше зверталися до питань Митного союзу (18 матеріалів), газових угод і створення газо-транспортного консорціуму (18), спільної історії України та Росії (9), спорту (5), вступу України до ЄС, науки й освіти, співпраці в літакобудуванні (по 4). По 2 матеріали присвячено темам культури, російської мови в Україні, партнерству в будівництві літаків, програмі “Морський старт”, дискусії про перехід на зимовий та літній час.

У виданні “Российская газета” найбільш актуальними є такі теми: спорт (17 публікацій), українська влада (12), Митний союз (9). У порядку зменшення цікавості до них журналістів розмістилися питання культури, відносин України з Євросоюзом, історії, фу-

нкціонування російської мови в Україні, Чорноморського флоту РФ. По 2 публікації присвячено газовому конфлікту та українській армії.

У табл. 3 ми звели всю найуживанішу тематику, вказавши кількість матеріалів у їх межах та назви підрубрик, під якими ці матеріали було розміщено (випадки відсутності назви підрубрики в таблиці не позначені). Звертаємо увагу, що кожну з названих далі підтем автори відібраних публікацій розглядали в контексті українсько-російських відносин.

Простежити чіткі тенденції при аналізі назв підрубрик виявилось складно. Якщо в “Российской газете” ці назви часто виражають ставлення редакції до події й доповнюють сказане в тексті журналістського матеріалу, то в “Урядовому кур’єрі” вони мають переважно нейтральну оцінність і низьку інформативність.

Найчастіше вживаними назвами підрубрик у російській газеті були: “Новости” (8) (спортивні), “Соседи” (6), “Конфликт” (4), “Следим за ситуацией” (4), “Скандал” (3), “Футбол” (3), “Громкое дело” (2), “Сотрудничество” (2), “Бокс” (2), “Музыка” (2).

У виданні українського уряду значну частину публікацій про українсько-російські відносини вміщують у підрубриках зі значенням рівноцінного партнерства й порозуміння: “Співпраця” (5), “Перспектива” (3), “Партнерство” (2), “Україна і партнери” (1), “Крок назустріч” (1). Ця група назв стосується публікацій на теми участі України в Митному союзі та створення газотранспортного консорціуму. Інша значна кількість назв позначає напрями, галузі чи проекти, у яких співпрацюють Україна й Росія: “Авіасполучення”, “Авіаперевезення”, “Морський старт”, “Космос”, “Наука”, “Машинобудування”, “Газ”, “Футбол”.

Відповідно до тематики, у російському виданні найактуальнішими є: спорт, представлений переважно публікаціями “лише про Україну”, а саме про бокс (Володимир Кличко) та футбол; українська влада, а передусім – пов’язані з нею скандальні події, про що говорять уже самі назви підрубрик (“Скандал”, “Конфликт”, “Громкое дело”, “Курьез”); вступ України до Митного союзу, паралельно з яким згадується заплановане на осінь цього року підписання угоди про асоціацію України з ЄС.

В українському виданні газове питання й тема Митного союзу мають рівнозначну й найбільшу актуальність, на другому місці – обговорення спільного минулого, передусім Голодомору, аварії на Чорнобильській АЕС, подій Великої Вітчизняної війни, на третьому – спорт.

Таблиця 3

Найактуальніші підтеми у виданнях “Российская газета” й “Урядовий кур’єр”

Тема	“Российская газета”		“Урядовий кур’єр”	
	Кількість публікацій	Назви підрубрик	Кількість публікацій	Назви підрубрик
Спорт	17	“Новости” (8), “Футбол” (3), “Бокс” (2), “Подробности” (1), “Только в РГ” (1), “Продолжение темы” (1)	5	“Трофей” (1), “Вимушений пірует” (1), “Минуле” (1), “Футбол” (1), “Прошу слова” (1)
Українська (російська) влада	12	“Конфликт” (4), “Скандал” (3), “Громкое дело” (2), “Курьез” (1), “Финансы” (1), “Законодательство” (1)	0	—
Митний союз	9	“Сотрудничество” (2), “Визит” (2), “Мир без правил” (2), “Следим за ситуацией” (1), “Только в РГ” (1), “Прогноз” (1)	18	“Співпраця” (3), “Партнерство” (2), “Позиція” (2), “Дилема” (1), “Офіційно” (1), “Переговори” (1), “Відверто” (1), “Геополітика” (1), “Засідання Кабінету Міністрів” (1), “Відносини” (1), “Україна і партнери” (1), “Крок назустріч” (1), “Стратегія” (1), “Актуально” (1)
Історія	7	“Прямая речь” (1), “Школа” (1), “Соседи” (1), “История” (1), “Конфликт” (1)	9	“Історія і сучасність” (1), “Вічний біль” (1), “Хвилина мовчання” (1), “Пам’ять” (1), “Мужність” (1), “Сторінки історії: неупереджений погляд” (1), “Акція” (1)
Євроінтеграція України	6	“Сотрудничество” (2), “Следим за ситуацией” (1), “Громкое дело” (1), “Конфликт” (1), “Мир без правил” (1)	4	“Стратегія” (1), “Відверто” (1), “Крок назустріч” (1)
Культура	5	“Музыка” (2), “Кино” (1), “Книги” (1), “Телевиденье” (1)	2	“Наше” (1), “Нарешті” (1)
Російська мова в Україні	4	“Соседи” (2), “Конкурс” (1), “Книги” (1)	2	“Дискусія”, “Пам’ятаймо”
Чорноморський флот РФ	3	“Армия и флот” (1), “Безопасность” (1), “Если” (1)	0	—
Газове питання	2	“Мир без правил” (1)	18	“Позиція” (2), “Прецедент” (1), “Офіційно” (1), “Переговори” (1), “Відверто” (1), “Актуально” (1), “Звіт уряду” (1), “Засідання Кабінету Міністрів” (1), “Тенденція” (1), “Перспектива” (1), “Перспективи” (1), “Прес-конференція” (1), “Газ” (1), “Співпраця” (1)
Українська армія і Росія	2	“Реформа”	0	—
Співпраця в літакобудуванні	0	—	4	“На зліт!” (1), “Актуально” (1), “Перспектива” (1)
Наука та освіта	0	—	4	“Наука” (1), “Освіта” (1), “Новації” (1), “Співпраця” (1)
Співпраця в космічних програмах	0	—	2	“Космос” (1), “Морський старт” (1)
Дискусія з переведенням годинників	0	—	2	“Циферблат” (1), “Ближче до літа” (1)

IV. Висновки

Наведені дані свідчать, що, маючи спільну “масу” подій, видання українського та російського національних інформаційних просторів визначають різні пріоритети в системі українсько-російських відносин. У нашому випадку такий відбір можна пояснити ідеологічними позиціями урядів країн. Обидва видання приділяють увагу висвітленню відносин України та Росії приблизно однаково. Слід зазначити, що для “Российской газеты” найактуальнішими темами є спорт, українська влада й участь України в Митному со-

юзі, а для “Урядового кур’єра” – Митний союз, спільна історія та спорт. Теми, яких українське видання, на відміну від російського, не торкалося в першому півріччі 2013 р.: російська влада, Чорноморський флот РФ та російська армія. Водночас російська газета залишила поза увагою важливі для української сторони: перехід України на літній та зимовий час, а також співпрацю між країнами в науці, літакобудуванні, програмі “Морський старт”.

Окреслити тенденції в національних інформаційних просторах двох країн повніше

й чіткіше допомогло б залучення до аналізу більшої кількості видань різних форм власності й ідейного спрямування за невеликий період. Такий “зріз”, на нашу думку, міг би показати наявність чи відсутність єдності позицій у тому чи іншому медіапросторі й, можливо, дати підстави для відокремлення навіязуваних аудиторії політико-ідеологічних смислів від стихійних соціокультурних.

Список використаної літератури

1. Василик Л. Світоглядна публіцистика сучасних літературно-художніх видань : концептосфера національної ідентичності : монографія / Л.Є. Василик. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 416 с.
2. Кастельс М. Могущество самобытности / Мануэль Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология / под ред. В.Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 292–308.
3. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / Деніс Мак-Квейл ; пер. з англ. – Л. : Літопис, 2010. – 538 с.
4. Онуфрив С. Політичний дискурс ЗМІ України у світовому інформаційному просторі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.08 / Онуфрив Соломія Тарасівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 20 с.
5. Павлюк Л. Знак, символ, міф у масовій комунікації / Л. Павлюк – Л. : ПАІС, 2006. – 120 с.
6. Потятинник Б. Медіа: ключі до розуміння / Борис Потятинник. – Л. : ПАІС, 2004. – 312 с. – (Серія “Медіакритика”).

Стаття надійшла до редакції 02.10.2013.

Козырь Ю.А. Украинско-российские отношения в зеркалах правительственных СМИ Украины и России

В статье сопоставляется содержание украинского и российского правительственных СМИ в первой половине 2013 г. в разрезе темы украинско-российских отношений.

Ключевые слова: Украина-Россия, государственные СМИ, контент-анализ.

Kozyr Y. Ukrainian-Russian relations in the mirrors of Ukrainian and Russian governmental mass media

The paper deals with comparing the content of Ukrainian and Russian governmental mass media in the first half-year of 2013 in the context of Ukrainian-Russian relations.

Having analysed 116 issues of “Uryadovy kuryer” (Ukraine) and 115 issues of “Rossiyskaya gazeta” (Russia) through the content-analysis the author concludes that both newspapers pay almost equal attention to covering the Ukrainian-Russian relations. She admits, although, that they prioritize different aspects of these relations and those peculiarities can be explained by official ideological positions of Ukrainian and Russian governments.

The author classifies articles into four categories depending on the intensity of covering the Ukrainian-Russian relations in each text: 1) the publication is wholly dedicated to this question; 2) the publication shows the problem partly; 3) there is only a phrase which is connected with Ukrainian-Russian relations; 4) the article deals only with Ukrainian (for “Rossiyskaya gazeta”) or only with Russian (for “Uryadovy kuryer”) affairs.

It is concluded that the most covered topics of Ukrainian-Russian relationships in “Uryadovy kuryer” are: sports (presented mainly by the publications from the category 4), namely boxing (exceptionally about Volodymyr Klychko) and football; scandalous events from the life of Ukrainian authority; Ukrainian participation in Customs Union and in parallel Ukrainian integration into the European Union.

The main topics in Ukrainian governmental newspaper were gas problem and Ukrainian participation in Customs Union. On the second place there was discussing common Soviet times, namely Famine, Chernobyl disaster, Great Patriotic War. Sports events were on the third place by their actuality.

Key words: Ukraine-Russia, state mass media, content-analysis.